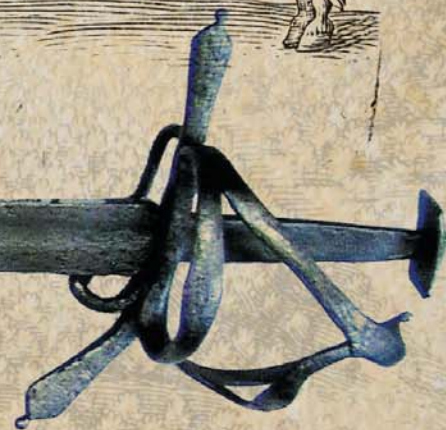

No. 7

Petr Žákovský – Zdeněk Schenk

Středověké a raně novověké zbraně Přerovska

Zbraně a zbroj od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války

Petr Žákovský – Zdeněk Schenk

Středověké a raně novověké zbraně Přerovska

Zbraně a zbroj od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války

Muzeum Komenského v Přerově, p. o.
Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i.

2017

Tato publikace vznikla ve spolupráci Muzea Komenského v Přerově, p. o., s Archeologickým ústavem AV ČR Brno, v. v. i., v souvislosti s výstavou Středověké a raně novověké zbraně Přerovska, která se uskutečnila v Muzeu Komenského v Přerově ve dnech 13. 10. 2017 – 31. 3. 2018.

Recenzenti: PhDr. Jan Musil, Mgr. Jan Biederman, Ph.D.

Publikace byla vydána za finančního příspěvní statutárního města Přerova.

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.

© Muzeum Komenského v Přerově, p. o., 2017
ISBN 978-80-87190-44-9

© Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i., 2017
ISBN 978-80-7524-012-5

Obsah

Úvod	4
Středověké a raně novověké zbraně ve sbírkách Muzea Komenského v Přerově	8
Stručný přehled vojenských dějin Přerovska od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války	12
Od kolapsu Velké Moravy do povýšení Přerova na královské město	12
Přerovsko za válek husitských a česko-uherských	13
Přerovsko ve víru událostí třicetileté války	16
Chladné zbraně	21
Meče, kordy a palaše	21
Dýky	25
Tesáky	27
Pochvy	29
Úderné zbraně	30
Palcát	30
Sekery	31
Dřevcové zbraně	36
Střelné zbraně	40
Palné zbraně	45
Ochranná zbroj a obranné prostředky	53
Výstroj koně a jezdce	60
Závěr	65
Katalog sbírkových předmětů	67
Chladné zbraně	68
Úderné zbraně	83
Dřevcové zbraně	92
Střelné zbraně	99
Palné zbraně	126
Ochranná zbroj a obranné prostředky	142
Výstroj koně a jezdce	152
Prameny a literatura	165
Resume	174

Středověká a raně novověká militaria patří k velmi zajímavým a atraktivním předmětům dokládajícím mnohdy pohnutou historii naší země. Mimo svoji historickou vypovídací hodnotu mají co říci rovněž k technologické úrovni a dovednostem našich předků, neboť stejně jako dnes stála zbrojní výroba na špici technologických inovací. Bohužel však česká historiografie věnovala danému tématu jen nepatrnou pozornost a naše vědomosti jsou tak značně torzovité. Daný stav poznání je především zapříčiněn nedostatečnou znalostí jednotlivých sbírkových fondů, neboť nám bolestně chybí, až na nepatrné výjimky, případné soupisy a inventáře zbrojního materiálu z těchto sbírek (např. Durdík 1962; Janská 1963; Durdík 1983; Žakovský 2011; 2011a; 2011b). Z tohoto důvodu bylo v roce 2000 započato s prováděním revize muzejních sbírek v České republice a byl zahájen generální soupis militarií z období 10.–17. století z našeho území. Mezi prvními institucemi byla částečně zpracována i kolekce zbraní z daného časového úseku uložená ve sbírkách Muzea Komenského v Přerově, jejíž katalogizace probíhala průběžně až do podzimu roku 2017. Do této doby se podařilo ve sbírkách přerovského muzea identifikovat celkem 334 předmětů, k nimž lze připočítat ještě řadu artefaktů ze Zámku Tovačov a Městského muzea Kojetín, které je součástí Městského kulturního střediska v Kojetíně. Pro úplnost byl tento soupis doplněn ještě o drobnou kolekci středověkých militarií ze sbírky Muzea a galerie Hranice, jednoho ze středisek Městských kulturních zařízení Hranice. Do soupisu byly rovněž pojaty předměty ze sbírky Vlastivědného muzea v Olomouci a řady soukromých sbírek, které byly nalezeny v rámci přerovského regionu. Kompletně zpracovaný soubor tak obsahuje 420 katalogových čísel, jež lze základně rozdělit podle několika na sobě nezávislých parametrů. Jedním z nich je skutečnost, zda jednotlivé předměty prošly archeologickou transformací či nikoliv. Většinu prezentovaných předmětů představuje archeologizovaný materiál, který byl nalezen na různých místech přerovského, kroměřížského, olomouckého, prostějovského či vsetínského okresu. Menší část pak tvoří předměty, které archeologizací neprošly a do sbírek Muzea Komenského v Přerově byly převedeny z původního Městského muzea v Přerově, kam se většinou dostaly nahodilým sběrem, převodem či jako dar od majitelů soukromých sbírek během 1. poloviny 20. století. Některé z nich lze považovat za původní součást většího celku, pravděpodobně blíže neurčitelné městské či hradní zbrojnice. Tyto předměty jsou vesměs uloženy v podsбірce Militaria, která je dnes spravována oddělením spo-

lečenských věd Muzea Komenského v Přerově. Ve stejné podsбірce nalezneme i celou řadu archeologických nálezů zbraní, které spojuje fakt, že k nim postrádáme jakékoliv informace o jejich nálezových okolnostech, včetně konkrétní lokalizace jejich nálezu. V případě některých předmětů lze do jisté míry část základních údajů dohledat v zápisech původní přírůstkové knihy Městského muzea v Přerově vedené členy kuratoria od založení muzea v roce 1902. Z dnešního pohledu jde nezdárka o zápisy s nedostatečnou výpovědní hodnotou, v nichž v případě nálezů zbraní často postrádáme bližší informace o nálezových okolnostech. Dalším zdrojem informací ke sbírkotvorné činnosti Městského muzea v Přerově jsou zápisy ze schůzí kuratoria, v nichž je mimo jiné uveden aktuální stav sbírkového fondu a přehled významných darů, včetně historických zbraní (Jiráček 2010, s. 23). Nelokalizované nálezy jsou uloženy i v archeologické podsбірce Muzea Komenského v Přerově, kde ale u větší části předmětů určité informace o jejich místech nálezu k dispozici máme.

Většina prezentovaných militarií byla získána prostřednictvím preventivní detektorové prospekce, v menší míře pak v rámci záchranných archeologických výzkumů realizovaných na lokalitách přerovského regionu. Rámcový rozsah předmětné oblasti zájmu se víceméně kryje s územím vymezeným hranicemi okresu Přerov, jehož centrální partie je situována v bečevské části významného přírodního koridoru Moravská brána, která je ohraničena ze strany severní výběžky Nízkého Jeseníku s jeho podcelky Tršickou pahorkatinou, Oderskými vrchy a Vítkovskou vrchovinou a ze strany jihovýchodní Podbeskydskou pahorkatinou. Z jejich podcelků zaujímá na Přerovsku největší plochu Kelčská pahorkatina, masiv Maleníku a Příborská pahorkatina, která tvoří samotný východní okraj zájmového území v oblasti Hranicka. Jihozápadní část regionu, odkud pochází část dokumentovaných militarií z Kojetínska a Tovačovska, je charakterizována plochou Středomoravské nivy, která je součástí Hornomoravského úvalu a z níž se počínají zvedat výběžky Prostějovské a Bučovické pahorkatiny, kde se v minulosti koncentrovalo osídlení a kudy probíhaly hlavní komunikační trasy kopírující pravobřeží řeky Moravy. Vodní osu regionu představuje řeka Bečva, která je největším levostranným přítokem řeky Moravy. Díky prováděné preventivní detektorové prospekci pochází některé artefakty rovněž ze sousedního kroměřížského regionu, především ze severních zalesněných výběžků Chřibů, na Olomoucku z Tršické pahorkatiny a jižního okraje Oderských vrchů. Výjimku tvoří také

několik předmětů z archeologického výzkumu kostela sv. Kateřiny v Kelči na Vsetínsku, poblíž východní hranice přerovského regionu. Tyto předměty jsou zdánlivě nelogicky zahrnuty do předkládaného soupisu militarií z Přerovska, ačkoliv jediné, co je s přerovským regionem pojí, je fakt, že jsou součástí sbírek Muzea Komenského v Přerově.

Katalog tak lze chápat ve dvou rovinách. Jednak jako pokus o kompletní soupis militarií pocházejících z přerovského regionu, jednak jako komplexní katalog středověkých a raně novověkých zbraní a výstroje ze sbírek přerovského muzea.

Vznik této knihy byl iniciován přípravou výstavy s názvem Středověké a raně novověké zbraně Přerovska, která proběhla na přelomu let 2017 a 2018 v prostorách Muzea Komenského v Přerově, ale nepředstavuje její katalog v pravém slova smyslu. Řadu předmětů, které měl návštěvník možnost na výstavě spatřit, by v předkládané knize hledal marně, neboť neměly bližší vztah k přerovskému regionu a na výstavě se objevily především k doplnění návštěvníkovy představy o vývoji jednotlivých druhů zbraní a zbroje. Oproti tomu však v katalogu případný čtenář nalezne informace o celé řadě artefaktů, které se na jmenované výstavě neobjevily.

Knihla je rozdělena do několika samostatných částí.

V první z nich se čtenář v krátkosti seznámí s vojenskými dějinami přerovského regionu, se kterými lze ve více či méně hypotetické rovině spojit i některé artefakty uložené ve sbírkách. Druhá část publikace se ve velice omezené míře zabývá základním rozdělením a vyhodnocením jednotlivých militarií. Nejpodstatnější partii práce pak představuje katalogová část, která ve stručných heslech prezentuje jednotlivé artefakty, přičemž byl kladen důraz na to, aby v ní čtenář našel vyobrazení všech těchto předmětů a práce tak mohla posloužit odborné i laické veřejnosti v co nejširší míře.

Za umožnění dokumentace a studia militarií, zpřístupnění sbírkových fondů v jednotlivých institucích, poskytnutí informací a laskavé zapůjčení některých exponátů v souvislosti se vznikem zmíněného výstavního projektu a dále za pomoc při přípravě stejnojmenné publikace jsou autoři zavázáni zejména Aleši Drechslerovi, Heleně Kovářové, Luboru Maloňovi a Petru Sehnálkovi z Muzea Komenského v Přerově, Haně Svobodové, bývalé pracovníci Městských kulturních zařízení Hranice, Milanu Zahradníkovi z Městského kulturního střediska Kojetín, Lukáši Hlubkovi, Filipu Hradilovi a Karlu Podolskému z Vlastivědného muzea v Olomouci, paní kastelánce Květě Zajicové ze Zámku Tovačov, Lence Běhounkové a Petru Pálkovi z Muzea Kroměřížska, Ondřeji Machálkovi z Městského muzea a galerie Holešov, jednoho z oddělení Městského kulturního střediska v Holešově, Václavu Horákovi z Muzea a galerie v Prostějově, Jiřímu Lapáčkovi a Petru Jirákovi ze Státního okresního archivu Přerov.

Tabulka 1: **Typové zastoupení zbraní ze sbírek Muzea Komenského v Přerově a militarií nalezených v přerovském regionu**

druh zbraně	typ zbraně	počet	celkem
chladné poboční zbraně	dýka	5	54
	meč	3	
	tesák	37	
	kord	3	
	palaš	4	
	pochva	2	
úderné zbraně	palcát	1	34
	sekera	33	
dřevcové zbraně	kopí	23	27
	halapartna	4	
střelné zbraně	napínací hák	1	134
	nášlapný třmen	1	
	obložení sochy kuše	1	
	hrot šípů	131	
palné zbraně	hákovnice	5	106
	dělo	5	
	tarasnice	1	
	pistole	2	
	mušketa	2	
	furketa	3	
	projektil	59	
	kamenný projektil	29	
	ochranná zbroj a obranné prostředky	brň	
brigantina		1	
kyrys		5	
ochrana zad		3	
ochrana paže		7	
opěrka kopí		1	
rukavice		1	
přilba		2	
nášlapný jezek	8		
výstroj koně	ostruha	26	35
	třmen	4	
a jezdice	udídlo	5	
celkem			420

Poděkování patří rovněž stálým spolupracovníkům Muzea Komenského v Přerově zapojeným do Projektu preventivní archeologie Olomouckého kraje, kterými jsou Z. Brázda, K. Dlouhá, L. Dokoupil, M. Komínek, T. Kulíšek, J. Novotný, V. Novotný, J. Paluřík, O. Vénos, E. Vilímec. Dále náleží poděkování M. Hrozovi, V. Janouškovi, P. Kuchtovi, J. Neradíkovi, J. Rattayovi, M. Skříčkoví, S. Škucovi, P. Štůračovi, V. Vybíralové, K. Vybíralovi a R. Zapletalovi za předání zachráněných kovových artefaktů, včetně militarií uvedených v této knize, do sbírek přerovského muzea.

Středověké a raně novověké zbraně ve sbírkách Muzea Komenského v Přerově

Město Přerov má bohatou muzejní tradici, která sahá až do 80. let 19. století. Již v roce 1888 bylo zásluhou ředitele místní měšťanské školy Františka Slaměníka založeno Muzeum Komenského, které patří mezi nejstarší muzea na Moravě. Od svého počátku usilovalo o udržení českobratrské tradice, odkazu J. A. Komenského a přerovského rodáka Jana Blahoslava, od čehož se odvíjela i sbírkotvorná činnost. Významný vliv na vznik další muzejní instituce ve městě měly dvě národopisné výstavy: Průmyslová, hospodářská, umělecká a národopisná výstava uspořádaná v roce 1893 v Přerově a Národopisná výstava československá konaná v Praze v roce 1895. Organizační příprava obou výstav byla zásadním impulsem k zahájení rozsáhlé sbírkotvorné činnosti zaměřené především na předměty spojené s tradicemi a historií regionu. Část prezentovaných exponátů se později stala základem sbírek Městského muzea v Přerově. Muzejní kuratorium, jehož prvním předsedou se stal MUDr. Leopold Riedl, bylo ustaveno na základě usnesení Obecního výboru města Přerova dne 8. května 1901. Nově vzniklé Městské museum bylo slavnostně otevřeno starostou Františkem Tropperem ve dvou místnostech obecné školy chlapecké v Palackého ulici čp. 1381 dne 16. listopadu 1902 (Hauke 1936, s. 117; Chumchal 1992, s. 25; Jirák 2010, s. 14–16; 2011, s. 105).

Mezi vystavenými exponáty mohli první návštěvníci muzea vidět i historické zbraně, o čemž vypovídá strohý popis otištěný v dobovém tisku Hlasy z Pobečví dne 28. listopadu 1902: „Vystavené věci překvapily návštěvníky, an nikdo neočekával, že tak mnoho krásných a cenných věcí vystaveno bude... šípky, tesáky z 15. století, památky z bitev u Tovačova, (švédského ležení) u Slavkova, Králové Hradce a t.d.“

Důležitým pramenem pro poznání jádra původního sbírkového fondu jsou zápisy v první přírůstkové knize Městského muzea v Přerově vedené od 8. října 1902 do 30. let 20. století. Zde lze dohledat mimo jiné zápisy vypovídající o některých ojedinělých archeologických nálezech zbraní, kterým bylo také: „kopí (hrot) železné ze XIV. stol. vykopané ve sklepě p. L. Procházky, klempíře, Palackého třída“, vedené pod přírůstkovým číslem 1061, dále „ostruha s připojeným bodcem silným, kónickým ku hrotu rýhovaným... nalezena na Horním náměstí při kopání ložiska pro městský vodovod“, vedená pod číslem 1063 (zjevně jde o kat. č. 388), „hlaveň veliké pušky (houfnice)“, darovaná do sbírek Leopoldem Riedlem pod číslem 1066 (patrně kat. č. 264), nebo „úlolek starého

meče z hradu Helfštýna u Lipníka“, zapsaný v roce 1914 pod př. č. 3406 (patrně kat. č. 43 či kat. č. 47) jako dar vrchního geometra Radomíra Nitsche (**obr. 1**). Ve stejném roce byly také zapsány pod číslem 3428 „dvě švédské šavle z 30cetileté války“ (patrně kat. č. 51 a 52). Dalším zdrojem informací o předmětech získaných do sbírek jsou zápisy ze schůzí kuratoria městského muzea. Ze zápisu schůze ze dne 21. dubna 1912 se dovídáme, že byl muzejní sbírkový fond rozšířen o následující soubor militarií: „Z význačnějších darů dlužno uvést kolekci starých zbraní: 1 sudlice, 1 plky, 1 přilby, 1 krunýře a 2 pušek s luntky, kterých dostalo se museu na přimluvu p. předsedy c. r. Dr. Riedla od veledůst. arcibisk. centrálního ředitele Monsigneura P. Roska. Ustanoveno vysloviti mu za ní srdečné díky.“ Mohlo by se jednat o kat. č. 263 a 376. Pro upřesnění lze dodat, že zápis v přírůstkové knize u této akvizice dále uvádí pod číslem 3133: „meč z XV. věku“. A u „krunýře“ vedeného pod číslem 3130 zmiňuje přední i zadní část (patrně kat. č. 374 a 375). Není to jediný doložený případ takového daru. V zápisu schůze kuratoria konané dne 2. listopadu 1917 je uveden rovněž zajímavý údaj věnovaný dalšímu souboru historických zbraní: „Stejně potěšitelný jest značný přírůstek zbraní, jehož se museu dostalo baronem Dr. Alfredem ze Skenů po jeho p. otci. Sbíрка zahrnuje pušky starších i novějších druhů, dlouhé černohorské, staré řecké a jiné, i pušky na křemen, bambitky, palaše, šavle, rapíry, kordy a dýky s péknou kostěnou rukojetí.“

Darované kolekce zbraní, doplněné dalšími ojedinělými nálezy, lze považovat za základ současné podsbírkky Militarií. Podle popisu by mohly některé starší artefakty ze sbírek soukromých majitelů původně pravděpodobně pocházet z větších celků a být součástí blíže neurčitelné městské či hradní zbrojnice.

Narůstající počet získaných sbírkových předmětů vedl v roce 1906 k přemístění muzea do dvou místností v 1. poschodí přerovského zámku. V následujícím roce si mohli návštěvníci prohlédnout nově uspořádanou expozici, kde kromě archeologie, cechovních památek, keramiky, krojů, nábytku a umění byly prezentovány také zbraně. Zpočátku byly do sbírek zařazovány až na výjimky především předměty z Přerova a nejbližšího okolí. Jednalo se o nahodilé nálezy, koupě či dary a dále o artefakty získané vlastní výzkumnou činností, kterou prováděli členové kuratoria zejména na archeologických lokalitách v Předmostí, v Křenovicích, Tovačově a na jiných místech v regionu. V souvislosti s prvními archeo-

3401	l	Světozor z r. 1912	Dar. p. lékař nik V. Nečas	čtyřl. 19. 26.
3402	l	Humoristické Listy z r. 1912.	dto	Roč. 55
3403	m	Pelikan & Trohání zubů	<u>Rok 1914.</u>	
3404	mum	Str. bavorský penis z r. 1761, ražený v Bayreuthu	Dar. p. Fr. Hrbáček	20 kn.
3405	p	Zub fosilního boně ve sladkovodním nápanci z Třešín	Dar. odpař p. Fr. Pour	
3406	ar	Ulolek starého meče z hradu Helfštýna a Lipníka	Dar. vrah. geometra p. R. Nitsche	
3407	ar	Starý zámek	Dar. Fr. Jahánek	

Obr. 1. Ukázka dobového zápisu přírůstků sbírkových předmětů z roku 1914. Pod číslem 3406 je uvedeno torzo meče z hradu Helfštýna (Muzeum Komenského v Přerově)

logickými průzkumy na různých místech Přerovska nelze opomenout výsledky celoživotního badatelského úsilí řídicího učitele Antonína Teličky, který svoji rozsáhlou archeologickou sbírku v roce 1921 prodal městu Přerovu s podmínkou, že bude doživotním správcem nově zřízeného muzea. Teličkovo archeologické muzeum bylo slavnostně otevřeno v roce 1922 ve 3. poschodí budovy školy v Palackého ulici nad Museem Komenského. Dne 5. ledna 1925 A. Telička ve věku 59 let předčasně zemřel. Po jeho smrti došlo k rozepři mezi archeologem Karlem Absolonem z Moravského zemského muzea a členy kuratoria Městského muzea v Přerově ohledně nároku na výsledky Teličkovy práce (Hýbl 1992, s. 16–24). V letech 1928–1930 prošel objekt žerotínského zámku rozsáhlou generální opravou, po jejímž dokončení byla se souhlasem města do zámeckých interiérů soustředěna obě samostatná muzea, Museum Komenského a Městské museum v Přerově. Součástí Městského muzea se po roce 1930 postupně stalo Teličkovo archeologické muzeum, Hudečkova sbírka hmyzu, Legionářské muzeum a městský archiv (Hauke 1936, s. 117–118; Chumchal 1992, s. 26–27; Jiráček 2011, s. 105). V roce 1931 došlo k zpřístupnění vyhlídky na zámecké věži. Ve 30. letech 20. století byla v prostorách věže prezentována část sbírky zbraní, tzv. zbrojnice, která zde zůstala i po reinstalaci některých expozic v souvislosti s realizací Středomoravské výstavy v roce 1936 (Chumchal 1992,

s. 29). Jak dokládají dochované dobové snímky, jednalo se především o instalaci palných zbraní a delaborované munice z 19. a 20. století.

Popisu Městského muzea v Přerově a stavu jeho sbírek se v roce 1930 věnuje také Radomír Nitsche, který v souvislosti s militarií uvádí: „Zbraně v museu uložené pocházejí ze třicetileté války, války sedmileté, napoleonské, balkánské a světové. Pozoruhodný jest popravní meč města Mostu v Čechách krásně zdobený. Byl darován MUDr. Riedlem. Dr. A. Skene daroval museu velký počet vzácných zbraní.“ (Nitsche 1930, s. 41).

Přes důraz kladený na artefakty spojené převážně s přerovským regionem se můžeme hned v samotných počátcích Městského muzea a v průběhu jeho sbírkotvorné činnosti setkat s akvizicemi získanými darem či koupí ze vzdálenějších regionů, což výmluvně ilustrují některé předměty zapsané ve staré přírůstkové knize jako například: „Ostruhy rejtarské, hvězdice železná z ostruhy rejtarské, kus podkovy“ pocházející „z hradu Lapikus u Mašůvek ned. Jevišovic“, darované prof. Rudolfem Kreutzem, dále „husitský třmen z r. 1400 nalezený ve Vltavě pod Karl. Mostem“, zakoupený v roce 1914 městkou radou z pozůstalosti MUDr. L. Riedla či koupě pozoruhodného artefaktu, který byl součástí sbírkového fondu pouhých tří desetiletí. Šlo o popravčí meč z Mostu, související s výkonem hrdelního práva, který byl do sbírek zakoupen za 300 korun již v roce 1911 od obchodníka s min-

Obr. 2. Popravčí meč města Mostu prezentovaný v expozici umístěné ve věži přerovského zámku ve 30. letech 20. století. Předmět je připevněn na zdi při levém okraji snímku (Muzeum Komenského v Přerově)

cemi a starožitnostmi Karla Chaury z Prahy. Na schůzi kuratoria ze dne 10. února 1942 došlo ke schválení prodeje zpět městu Mostu za částku 400 říšských marek (Jirák 2010, s. 54). Tento popravčí meč byl veřejnosti prezentován v expozici umístěné ve věži zámku, což dokumentuje jedna z dobových fotografií z 30. let 20. století (obr. 2).

V letech 1936 a 1938 byly vydány dva ročníky Ročenky Městského musea v Přerově, jejichž součástí jsou rovněž výkazy nových přírůstků, mezi kterými jsou zastoupeny také zbraně různého stáří (Chumchal 1992, s. 31; Jirák 2011, s. 110).

V období okupace v letech 1939–1945 docházelo ke ztrátám a zcizení sbírkových předmětů, což se výrazně projevilo především v legionářském oddělení muzea. Mimo jiné byly zabaveny zbraně vysoké muzejní hodnoty. V roce 1944 z obavy před bombardováním byly sbírky převezeny a dočasně uschovány v obci Přestavky (okr. Přerov). Pouze archeologický materiál byl deponován v suterénu přerovského zámku. K opětovnému zpřístu-

pení Městského musea veřejnosti došlo v roce 1946. V roce 1950 bylo Museum Komenského převedeno do majetku města Přerova, čímž bylo spojeno s Městským museem (Chumchal 1987a, s. 135; Jirák 2011, s. 125–127). Během 50. let 20. století docházelo v rámci reorganizačních změn československého muzejnictví ke změnám působnosti původních městských muzeí, z kterých se pod správou okresních národních výborů stala muzea okresní. V případě Městského musea v Přerově k tomu mělo dojít k 1. lednu 1956 poté, co na sklonku roku 1955 změnu na okresní muzeum odsouhlasila rada Městského národního výboru (Chumchal 1987, s. 150–151; Jirák 2010, s. 131–133).

Zásadní změna nastala v roce 1963, kdy vzniklo Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského v Přerově, které převzalo správu sbírkových fondů muzeí v Hranicích, Lipníku nad Bečvou, Tovačově a v Kojetíně. V roce 1966 proběhla v rámci muzejní instituce organizační změna, byla založena dvě oddělení přírodních a společenských věd. V 70. letech 20. století započalo systematické oboro-

vé zpracování a koncentrace jednotlivých sbírkových fondů do samostatných depozitářů. Působnost archeologického pracoviště spadajícího pod oddělení společenských věd byla vymezena hranicemi přerovského okresu. Post archeoložky zastávala od roku 1964 Mgr. Marie Jašková, po jejímž odchodu do důchodu v roce 1977 nebylo archeologické pracoviště téměř dvě desetiletí personálně obsazeno (Hýbl, ed. 2009, s. 111–112).

V roce 1984 připravilo tehdejší oddělení regionálních dějin muzea v rámci pravidelného výstavního projektu Depozitum tematicky zaměřenou výstavu s názvem Zbraně – zbroj – výzbroj, na které byly veřejnosti prezentovány ukázky jednotlivých druhů a typů zbraní a výzbroje rozříděné podle chronologické posloupnosti. K exponátům instalovaným ve výstavní síni Pasáz se vyjádřil její kurátor, historik Milan Chumchal: „*Chladné zbraně jsou na výstavě zastoupeny ukázkami mečů, šavlí, kordů vojenských i civilních a tesáků. K nejcnějším exponátům v této oblasti patří obouruční meče a jezdecký meč ze 17. století. Nejstarším exponátem je halapartna pocházející z 15. století. Bohatý fond zbraní palebných je zastoupen vývojevou řadou pušek od 16. století až do poloviny 20. století*“. V té době tvořilo fond militarií celkem 2 500 sbírkových předmětů umístěných v jednotlivých pobočkách okresního muzea v Hranicích, Kojetíně, Přerově a Tovačově (Chumchal 1984, s. 114–116).

Po roce 1989 došlo k reorganizaci a obnovení městských muzeí v Hranicích a Kojetíně, zatímco muzeum v Lipníku nad Bečvou zaniklo. Obě nově vzniklá muzea požádala o převedení svých původních sbírkových fondů spravovaných do té doby Okresním vlastivědným muzeem J. A. Komenského v Přerově. V případě Hranic sahají počátky sbírkotvorné činnosti spojené s aktivitou skupiny místních významných občanů seskupených kolem tehdejšího starosty JUDr. Františka Šromoty do roku 1904, kdy bylo ustanoveno Městské museum Hranice, otevřené veřejnosti v roce 1905 (Šindel 1936, s. 175–177). V současné době jsou sbírkové fondy, obsahující rovněž menší soubory militarií středověkého a raně novověkého stáří, spravovány Městským muzeem a galerií Hranice, jedním ze středisek Městských kulturních zařízení Hranice. Sbírkový fond původního Městského muzea Kojetín, založeného v roce 1935, je v současnosti pod správou Městského kulturního střediska Kojetín (Řezáč – Svačinová 2009, s. 270–271). Mezi převážně mladšími exempláři militarií z 18.–20. století se v této sbírce nachází rovněž středověké a raně novověké zbraně.

V současnosti je ve sbírkách Muzea Komenského v Přerově uložena pestrá škála militarií zahrnující chladné zbraně, dřevcové zbraně, úderné zbraně, střelné zbraně a ochrannou zbroj. Mezi nimi jsou zastoupeny velmi cenné exempláře z období středověku a raného novověku.

U části předmětů pocházejících ze starého fondu městského muzea není snadné dohledat jejich původ. V případech starších nálezů jsme odkázáni na informace v zápisech přírůstkových knih či schůzi muzejního kuratoria, kde jsou uváděny často pouze kusé informace bez popisu přesnější lokalizace a bližších okolností nálezu. Většina zbraní se dnes nachází ve fondech Nové archeologické sbírky, podsbírký Archeologie a podsbírký Militaria. Podsíbírka Militaria byla dílčím způsobem prezentována veřejnosti na konci 90. let 20. století formou výstavy a následně tištěného doprovodného textu Historické chladné zbraně ze sbírek Muzea Komenského v Přerově, jehož autorem byl historik Mgr. Milan Chumchal (Chumchal 1999). Formou výstav byly prezentovány také historické palné zbraně v roce 1998 v Přerově a následně v roce 2001 na hradě Helfštýně (Chumchal 1998a, 1998b, 2001).

V současnosti tvoří podsíbírku Militaria, spravovanou kurátorem Mgr. Petrem Sehnálkem, celkem 907 evidenčních čísel sbírkových předmětů, z nichž exempláře zbraní, zbroje a výstroje koně a jezdce středověkého a raně novověkého stáří prezentované na stránkách katalogové části této publikace jsou zastoupeny v menšině. Podsíbírka Archeologie spravovaná od roku 1995 Mgr. Alešem Drechslerem a Nová archeologická sbírka obsahují rovněž militaria pocházející z náhodných nálezů či ze záchranných archeologických výzkumů realizovaných až na drobné výjimky na Přerovsku. V letech 2010–2017 nápadně vzrostl počet případů nálezů zbraní středověkého a novověkého stáří, jež pochází z preventivní detektorové prospekce prováděné na primárně ohrožených lokalitách v přerovském regionu v rámci Projektu preventivní archeologie, organizovaného Archeologickým centrem Olomouc, do nějž jsou dlouhodobě zapojeni terénní archeologové a spolupracovníci Muzea Komenského v Přerově.

Část zbraní středověkého a raně novověkého stáří z podsbírký Archeologie je v současnosti prezentována ve stále expozici Archeologie Přerovska zpřístupněné veřejnosti v roce 2001 ve sklepních prostorách přerovského zámku. Několik dalších exemplářů zbraní je vystaveno také v expozici Archeologie na hradě Helfštýně, otevřené v roce 2012. Nejnovější výstavní projekt věnovaný prezentaci militarií ze sbírkových fondů Muzea Komenského v Přerově, doplněný o některé atraktivní předměty z dalších sbírkotvorných institucí v Olomouckém a Zlínském kraji, vznikl v závěru roku 2017. Reprezentativní výstava Středověké a raně novověké zbraně Přerovska, probíhající od 13. října 2017 do 31. března 2018, představila široké veřejnosti různé druhy zbraní, zbroje, výstroje koně a jezdce, které byly používány v období od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války.

Středověké a raně novověké zbraně Přerovska

Zbraně a zbroj od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války

Autoři textu a katalogové části:

Petr Žákovský, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Zdeněk Schenk, Muzeum Komenského v Přerově, p. o.

Editor, jazyková korektura: Lubor Maloň

Fotografie: Muzeum Komenského v Přerově, p. o., Zdeněk Schenk, Irena Talpová, Petr Žákovský

Vydalo Muzeum Komenského v Přerově, p. o., Horní náměstí 7/7, Přerov I-Město, 750 02 Přerov,

a Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, Brno

Grafická příprava: Miloslav Flašar

Tisk: Graspo CZ, Zlín

Náklad: 740 ks

1. vydání

Přerov – Brno 2017

ISBN 978-80-87190-44-9 (Muzeum Komenského v Přerově, p. o.)

ISBN 978-80-7524-012-5 (Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.)

ISBN 978-80-87190-44-9
ISBN 978-80-7524-012-5